

De Derde Weg en de sociaaldemocratie: de juiste weg voorwaarts?

Hans Keman

SAMENVATTING VAN

Keman, H. (2011). *Third Ways and Social Democracy: The Right Way to Go? British Journal of Political Science*, 41 (2), 222-232.

In dit artikel wordt de ontwikkeling van de sociaaldemocratische partijfamilie in West-Europa, Australië en Nieuw-Zeeland vergelijkenderwijs geanalyseerd. Vertrekpunt is de vraag of en in hoeverre sociaaldemocratische partijen politiek-strategisch en politiek-ideologisch veranderd zijn, met name als gevolg van, enerzijds, de aanhoudende electorale neergang van veel partijen, en, anderzijds, de veranderende ideologische opstelling onder invloed van de zogeheten 'Third Ways'. Deze ontwikkeling naar een Derde Weg werd in gang gezet in Engeland door de Labour Party onder leiding van Tony Blair (en niet lang daarna door Gerhard Schröder in Duitsland en door Wim Kok in Nederland). Third Ways of de Derde Weg, kan worden samengevat als een herwaardering van de rol van de staat binnen de samenleving, de herinrichting en omvang van de verzorgingsstaat en de ideologische invulling hiervan door de sociaaldemocratie. Kort gezegd: minder overheid en meer zelfredzaamheid van de burger.

Een belangrijk onderdeel van deze verandering binnen de sociaaldemocratische

partijfamilie zijn dus nieuwe ideeën omtrent de verzorgingsstaat en de verhouding tussen de overheid en de samenleving. De traditionele verzorgingsstaat zou de burger te afhankelijk maken van de staat en de zelfwerkzaamheid van de burger, bijvoorbeeld met betrekking tot onderlinge solidariteit, onbenut laten. Ik breng deze veranderingen in kaart met behulp van een vergelijkende analyse voor 18 landen (19 partijen: in België opereren immers een Vlaamse en een Waalse sociaaldemocratische partij) over de periode 1975-2004.

De onderliggende vraag hierbij is of en in hoeverre bij de meeste partijen deze ontwikkeling naar een Derde Weg inderdaad zichtbaar is geworden. Daarnaast wordt onderzocht of dit mede tot gevolg heeft dat de sociaaldemocratie qua positionering (in termen van links en rechts) naar het midden van de respectieve partijstelsels is opgeschoven. Ten slotte stel ik de vraag of, als deze tendens waarneembaar is, deze partijen verder af zijn komen te staan van hun traditionele electorale achterban (de 'werkende klasse') en van hun

opvattingen over de verzorgingsstaat. De analyse geschiedt aan de hand van vier variabelen (schalen):

1. links naar rechts, d.w.z. naar het midden;
2. de verzorgingsstaat als staatsorganisatie;
3. opkomen voor en vertegenwoordigen van de werkende klasse;
4. Derde Weg-elementen die in de electorale programma's aanwezig zijn.

Deze variabelen zijn afgeleid uit het zogeheten *Manifesto Research Project* (een digitale dataverzameling van alle electorale partijprogramma's). Ik heb deze vier indicatoren van veranderende positionering van sociaaldemocratische partijen vergeleken voor de twee periodes: 1975-1990 en 1991-2005. Het idee is dat hiermee de mate van ontwikkeling naar de Derde Weg zichtbaar kan worden gemaakt. Daarnaast kan de vraag beantwoord worden welke politiek-strategische effecten dit heeft gehad. De data laten zien dat er inderdaad veranderingen hebben plaatsgevonden.

De uitkomsten van de empirisch-vergelijkende analyse tonen aan dat:

- Een aantal sociaaldemocratische partijen verder naar het midden van het links-rechtsspectrum is opgeschoven (4,3%), terwijl andere partijen wel naar rechts zijn opgeschoven maar minder drastisch dan de sociaaldemocratie.
- Sociaaldemocratische partijen nog wel meer belang hechten aan de verzorgingsstaat dan andere partijen, maar minder dan het geval was voor 1990 (-6,2%).
- De aandacht voor de 'werkende klasse' (enigszins onverwacht) licht toeneemt,

maar dat dit ook geldt voor andere partijen. Het lijkt erop dat 'Catch-Allism' nog steeds opgeld doet.

- Ten slotte: het Derde Weg-denken neemt toe, maar minder dan men zou verwachten op basis van de literatuur (7,9%).

De (voorlopige) conclusie die getrokken kan worden is dat de sociaaldemocratische partijen zich inderdaad anders hebben gepositioneerd na 1990. Er moet echter geconstateerd worden dat een echte omslag naar de Derde Weg achterwege is gebleven (met uitzondering van Australië, Nieuw-Zeeland, Engeland en Nederland). Wat blijkt is dat de meeste leden van de sociaaldemocratische partijfamilie veeleer geleidelijk opgeschoven zijn naar het centrum van de respectieve partijsystemen zonder hun eigen profilering als hoeders van de 'werkende klasse' en de verzorgingsstaat op te (willen) geven.

Wat betekent dit in politiek-strategisch opzicht? Als we kijken naar de electorale ontwikkeling, blijkt dat de neergaande trend na 1990 zich doorzet bij de meeste sociaaldemocratische partijen, behalve waar de gang naar een Derde Weg-positie drastisch is geweest. Ergo: waar de Derde Weg is omhelsd, heeft dit electoraal vrucht gedragen! Paradoxaal genoeg correleert de electorale ontwikkeling niet met de participatie van de sociaaldemocratie in de regering. Na 1990 is deze participatie in de meeste landen toegenomen. Het sterkst weliswaar in landen waar de Derde Weg een grotere rol speelde, maar niet met een groot verschil. De verklaring voor deze ontwikkelingen, zo veronderstel ik

DE DERDE WEG EN DE SOCIAALDEMOCRATIE: DE JUISTE WEG VOORWAARTS?

in dit onderzoek, is gelegen in het feit dat het opschuiven van de sociaaldemocratie naar het centrum en de veranderde 'toon-zetting' door middel van de Derde Weg de electorale neergang heeft vertraagd en de 'Regierungsfähigkeit' heeft versterkt. Dit vermoeden wordt bevestigd op basis van een regressie-analyse waaruit blijkt dat de gang naar het centrum zich niet alleen heeft vertaald in parlementair zetelbehoud maar in veel gevallen ook heeft geleid tot uitbreiding van het aandeel van de regeringsparticipatie, waarbij de Derde Weg – vooral in de 'Angelsaksische' landen – een stimulerende rol heeft gespeeld.

Mijn conclusie is derhalve dat de ontwikkeling naar de Derde Weg binnen de

sociaaldemocratische partijfamilie inderdaad waarneembaar is (geweest?), maar dat de concrete effecten ervan veeleer zichtbaar zijn geworden in politiek-strategische termen: geen groot electoraal verlies en behoud van de regeringsmacht in veel gevallen. Ik zie de onderliggende politiek-inhoudelijke koerswijziging naar een Derde Weg door sociaaldemocratische partijen eerder als een defensieve strategie die ontstaan is in een tijd waarin het neoliberale gedachtegoed sterk aan kracht won, dan als een vergaande veranderende opstelling van de sociaaldemocratische partijfamilie. Dit geldt vooral voor de meeste sociaaldemocratische partijen in Europa. De 'Third Way'-ideeën lijken van meer blijvende invloed te zijn in de Angelsaksische wereld.